

АРХІВИ УКРАЇНИ (лат. *archivum* — письмосховище, від грец. *ἀρχεῖον* — урядовий будинок) — установи, інші заклади або структурні підрозділи, що забезпечують облік, зберігання документів і використання архівної інформації, формування Національного архівного фонду України, науково-дослідну та інформаційну діяльність в архівній сфері. Місцеві держ. архівні установи здійснюють функції управління у цій галузі. Діяльність А. (архів. установ) здійснюється у порядку, визначеному основами законодавства про культуру Законом України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» та ін. законодав. актами (див. [Архівна справа](#)). А. поділяються на три категорії — держ., галузеві, архівні підрозділи установ, організацій. Державні поділяються на архіви постійного зберігання документів та зі змінним складом документів. До А. постійного зберігання документів належать центр. держ. А., держ. А. областей, Києва і Севастополя. При цьому центр. державний А. є спеціаліз. архівосховищами, що зберігають документи за певні хронол. періоди ([Архів України історичний у Києві та Львові](#)), певних установ ([Архів вищих органів влади та управління України](#)), певної тематики ([Архів-музей літератури і мистецтва України](#), [Архів громадських об'єднань України](#)), спец. документацію ([Архів кінофотофонодокументів України](#), [Архів України науково-технічний](#)). А. оснащені сучас. технікою для виконання робіт з консервації, реставрації та мікрофільмування документів, а також розмножув. і комп'ютер. технікою. До держ. А. зі змінним складом документів належать архівні відділи райдержадміністрацій і міські держ. А., що повинні зберігати й використовувати архівні матеріали на регіон. рівні протягом 5 р. (після 5-річного зберігання в організації) з наступною передачею їх на постійне зберігання до відповідних держ. А. з постійним складом документів. Галузеві держ. А. постійно зберігають документи на різних носіях. Їх створення викликане специфікою відомств, зацікавлених у оператив. використанні значних обсягів ретроспект. інформації, інколи закритого характеру. Архівні підрозділи установ, організацій зберігають документи тимчасово (5 р. — рай. рівень, 10 р. — обл. рівень і 15 р. — заг.-укр. рівень), до часу їх передачі відповідним обл. чи центр. держ. А. Розрізняють центр. відомчий архів галузі при відповід. мін-ві або відомстві, об'єднаний відомчий архів для зберігання документів однорід. організацій або архів підвідомчих установ. У складі Нац. архів. фонду України зберігаються понад 55 млн справ документів з паперовою основою, що охоплюють майже 200 тис. фондів мін-в, відомств, установ і організацій та фондів приват. походження. Протягом 90-х рр. до Нац. архів.

фонду України надійшло 10,2 млн справ архів. фонду КПУ (КПРС), 1,8 млн справ — від органів держ. безпеки. Створ. 6 галузевих держ. А., які зберігають документи постійно — у системах МЗС, МВС, СБУ; гідрометеорології; геодезії і картографії; геології. Мережа держ. А. складається з 7-ми центр. А., 24-х обл. А. та АР Крим, А. міст Києва і Севастополя, майже 700 рай. і міських А. зі змінним складом документів. Центр. держ. архів вищих органів влади і упр. України зберігає документи від 1917. Центр. держ. істор. архів у Києві — від 14 ст. до 1917. Центр. держ. істор. архів у Львові — від 14 ст. до 1939. Центр. держ. архів громад. об'єднань — документи парт. фонду КПУ (КПРС), а також сучас. громад. об'єднань. Центр. держ. кінофотофоноархів зосереджує документи свого профілю від кінця 19 ст. Центр. держ. архів наук.-тех. документації містить понад 500 тис. од. зберігання, які відображають розвиток нар. господарства, науки і техніки України. Центр. держ. архів-музей літ-ри і мистецтва як спеціалізований архів формує унікал. комплекс документів з історії літ-ри і мистецтва України від 19 ст. і донині. Така розгалужена мережа держ. А. дає змогу концентрувати в сховищах джерела історії України в цілому та її регіонів. На держ. зберігання приймаються документи як держ., так і недерж. організацій та від фіз. осіб., а також приватні (особисті) архіви. Особливо вагомою в Україні є централізація архів. справи в межах однієї відомчої системи — Держ. комітету архівів України, центр. органу виконав. влади в сфері архів. справи та діловодства. У системі Держкомархіву України від 1994 функціонує Укр. держ. НДІ архів. справи та документознавства — провідна наук. установа галузі. Уперше в історії України 24 грудня 1993 прийнято Закон «Про Національний архівний фонд і архівні установи», у якому нормативно зафіксовано місце архів. служби в системі органів держ. упр. країною, її функції, права та обов'язки. Держ. А. нині частину робіт (виконання темат. запитів установ і організацій, упорядкування документації установ для наступ. передачі до складу Нац. архів. фонду України) виконують на платних засадах. У архів. системі працює майже 2,5 тис. кваліфік. працівників, більшість яких має спец. освіту та практ. досвід роботи з архів. документами (див. [Архівна освіта](#)).

Рекомендована література

1. Государственные архивы Украинской ССР. К., 1988;
2. Patricia Kennedy Grimsted. Archives and Manuscript Repositories in the USSR. Ukraine and Moldavia. Book 1. General Bibliography and Institutional Directory.

Princeton; New Jersey, 1988;

3. Про Національний архівний фонд і архівні установи. Закон України. К., 1994;
4. Боряк Г. В. Національна архівна спадщина України та державний реєстр «Археографічна україніка»: Архівні докум. ресурси та наук.-інформ. системи. К., 1995;
5. Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні: Доп. та повідомлення наук. конф. 15–16 берез. 1995 р. К., 1996;
6. Студії з архівної справи та документознавства. К.,

1996;

7. Українське архівознавство. Історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. (Київ, 19– 20 листоп. 1996 р.): У 2 ч. К., 1997;
8. Видатні вчені Національної Академії наук України: Особові архівні та рукописні фонди академіків і членів-кореспондентів у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського (1918–1998): Путівник. К., 1998.

В. П. Ляхоцький

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Архіви України / В. П. Ляхоцький // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-44817>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).